

yûb'un adamları tarafından öldürüldü. Ertesi yıl Normanlar'la yaptığı savaşı kaybeden Eyyûb ülkesine dönmek zorunda kaldı. Bu olayın ardından Normanlar, Sicilya'nın tamamını ele geçirerek Sicilya'da İslâm hâkimiyetine son verdiler.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, X, 195-197; Ebü'l-Fidâ, *el-Muhtaşar*, Beyrut 1960, IV, 113; Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb*, XXIV, 380-383; Michele Âmarî, *el-Mektebetü'l-'Arabiyyetü's-Şıkkiliye*, Leipzig 1857, s. 275-278, 414, 445-448, 484, 533-534, 596; F. Chalondon, *Histoire de la domination normande en Italie et en Sicile*, Paris 1907; H. R. Idris, *La Berbérie orientale sous les Zirides*, Paris 1962, I, 283-284; M. M. Moreno, *el-Müslimün fi Şıkkiliye*, Beyrut 1968, s.17, 18; Ahmed Tefvik el-Medenî, *el-Müslimün fi cezireti Şıkkiliye ve Cenûbi İtalyâ*, Cezayir 1968, s. 153-156; İhsan Abbas, *el-'Arab fi Şıkkiliye*, Beyrut 1975, s. 48-49; Aziz Ahmad, *A History of Islamic Sicily*, Edinburgh 1975, s. 36-37, 50-51; a.mlf., *Târîhu Şıkkiliyeti'l-İslâmiyye* (trc. Emîn Tefvik et-Tayyibî), Trablusgarp 1399/1980, s. 43-44, 59-60; Takıyyüddin Ârif ed-Dürî, *Şıkkiliye*, Bağdad 1980, s. 119-124; Affî Mahmûd İbrâhim, *Benû Zirî ve 'alâkatühümû's-siyâsiyye bi'l-kuva'l-İslâmiyye fi havzi'l-bahrî'l-mütevassıt* (362-543 h.), Kahire 1989, s. 127-137; İbrahim Altan, *İslâm Tarihinde Sicilya Adasının Yeri* (yüksek lisans tezi, 1993), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 74-75; U. Rizzitano, "İbn al-Hawwâs", *EP* (İng.), III, 788; R. Traini, "Şıkkiliya", a.e., IX, 585; Ali Ekber Diyânet, "İbn Havvâs", *DMBİ*, IV, 376-377.

EYMEN FUÂD SEYYİD

İBNÜ'L-HAYDIRI

(ابن الخضير)

Ebü'l-Hayr Kutbüddin Muhammed b. Muhammed b. Abdillâh b. Haydır el-Haydırî ed-Dimaşkı (ö. 894/1489)

Muhaddis, fakih ve tarihçi.

16 Ramazan 821'de (17 Ekim 1418) Dimaşk'ta dünyaya geldi. Beytûlmakdis'te doğduğu da rivayet edilir. İkinci dedesine nisbetle İbnü'l-Haydırî diye tanındı. Küçük yaşta babasının ölümü üzerine annesi tarafından yetiştirildi. İlk hocası, usûl-i fıkıh ve nahiv konularında iyi bir âlim olan dayısı Ebû Bekir b. Ali b. Muhammed el-Harîrî'dir. Maddî ve mânevî desteğini gördüğü dayısından temel bilgileri alarak Kur'an-ı Kerim'i ve diğer bazı metinleri ezberledi. İbnü'l-Haydırî Mısır, Kudüs, Ba'lebek ve Haremeyn'i dolaşarak İbn Nâsırüddin, Makrîzî, Takıyyüddin İbn Kâdî Şühbe, İbn Hacer el-Askalânî, İbnü'l-Merâgî ve İbn Raslân gibi âlimlerden istifade etti; Burhâneddin el-Halebî ve Tedmürî'den icâzet aldı.

İbn Hacer'in zeki ve anlayışlı bir kişi olarak nitelendirdiği İbnü'l-Haydırî Dimaşk'ta Şâfiî kadılığı ve beytûlmâl sorumluluğu, çeşitli medreselerde hocalık, 865'ten (1461) itibaren bir süre Eşrefiyye Dârü'l-hadisî'nin şeyhliği görevlerinde bulundu. 878'de (1473) kendi adıyla anılan bir dâr-rûkur'an ile yanında bir türbe inşa ettirdi ve buralara zengin vakıflar tahsis etti. Memlûk Sultanı Seyfeddin Kayıtbay'ın bir müddet sır kâtipliğini de yapan İbnü'l-Haydırî Rebîülevvel 894'te (Şubat 1489) Kahire'de vefat etti ve kendi yaptırdığı türbeye defnedildi.

Eserleri. 1. *Lafzü'l-mükerrerem bi-haşâ'îşî'n-nebiyyi'l-mu'azzam (muhterem) şallallâhü 'aleyhi ve sellem*. Allah'ın sadece Hz. Peygamber'e verdiği özelliklerin incelendiği eserin Riyad'da bulunan müellif hattı nüshasını Sâlih Süleyman el-Haccî tanıtmış ('Âlemü'l-kütüb, I/3 [1980], s. 325-329), daha sonra eseri Mustafa Osman Muhammed Sumeyde tahkik ederek yayımlamıştır (Beyrut 1417/1997). 2. *Tuhtetü'l-habâ'ib bi'n-nehy 'an salâtî'r-Regâ'ib*. Kâtib Çelebi bunun iki varaklık bir risâle olduğunu kaydeder (*Keşfü'z-zunûn*, I, 365). 3. *el-Ehâdisü'l-müntehabe* (Beyazıt Devlet Ktp., Bayezid, nr. 905). 4. *el-Mesâlikü'l-ilmîyye li'l-hadîsî'l-müselles bi'l-evveliyye*. 838'de (1434) kaleme alınan eserin bir nüshası Dârü'l-kütübî'l-Misriyye'dedir (Mustalah, nr. 290/1). 5. *el-Livâ'ü'l-mu'lem fi (bi-) şerhi Mevâtını's-salât 'ale'n-nebiyyi'l-muhterem şallallâhü 'aleyhi ve sellem*. Müellifin daha önce yazdığı *Mevâtını's-salât* adlı kitabının şerhi olup eserde Hz. Peygamber anıldığında salâtü selâm getirilmesi gereken elli beş yer sayılmaktadır (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 1520). 6. *er-Ravzü'n-nağr fi hâli'l-Hađr* (Süleymaniye Ktp., Lâleli, nr. 1799). 7. *Zehrû'r-riyâz fi reddi mâ şene'ahü'l-Kâdî 'İyâz*. İmam Şâfiî'nin, namazlarda son ka'dede Hz. Peygamber'e salâtü selâm okunması gerektiği yolundaki görüşüne Kâdî İyâz tarafından yöneltilen eleştiriye cevap olarak kaleme alınan eserin bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nededir (Esad Efendi, nr. 1520). 8. *el-İktisâb fi telhîşi (kütübî)'l-Ensâb*. Sem'ânî'nin *el-Ensâb*'ını özetlemek, İbnü'l-Esir'in ve diğer bazı müelliflerin kitaplarında olup da onda bulunmayan kişilerin biyografilerini eklemek suretiyle telif edilmiştir. Müellifin 846'da (1442) Kahire'de yazdığı bu dört ciltlik eserin III. cildinin müellif hattı nüshası Millet Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (Fezullah Efendi, nr.

1377). 9. *el-Lüma'u'l-elma'iyye li-a'yâni's-Şâfi'iyye (Tabakâtü's-Şâfi'iyye)*. Süb-kî'nin eserini özetleyip başka kaynaklarda yer alan Şâfiî âlimlerini de ilâve etmek suretiyle meydana getirilen eserin müellif hattı nüshası Mektebetü'l-methafî'l-İrâkî'de kayıtlıdır (Hizânetü'l-Âlûsî, nr. 6242). 10. *el-İftirâz fi (li-) def'i'l-i'tirâz*. Müellifin Hızır hakkında yazdığı *er-Ravzü'n-nağr* adlı eserine yöneltilen tenkitlere cevap olarak yazılmıştır (*Keşfü'z-zunûn*, I, 132). 11. *Mecma'u'l-uşşâk 'alâ tavzîhi Tenbihi's-şeyh Ebi İshâk* (a.g.e., I, 492). 12. *Risâle fi mes'ele'ti's-semâc*. Müzik dinlemenin mubah veya haram olduğu konusundaki delillerin sahih ve açık olmadığını belirtmek üzere telif edilmiş bir risâledir (a.g.e., II, 1001).

İbnü'l-Haydırî'nin kaynaklarda adı geçen diğer eserleri de şunlardır: *el-Berku'l-lüma' li-keşfi'l-hadîsî'l-mevzû'* (İbnü'l-Cevzî'nin *Kitâbü'l-Mevzû'ât*'ında yer alan Regaib namazının faziletine dair hadisle [II, 124-126] ilgili olarak İbn Hacer el-Askalânî'nin yaptığı tenkit esas alınarak meydana getirilmiştir); *el-Menhelü'l-cârî el-mücerred min Fethi'l-bârî şerhi'l-Câmi'i's-şahîh li'l-Buhârî* (İbn Hacer'in *Fethu'l-bârî* adlı eserinden yapılmış soru-cevap tarzında bir özetidir); *Şu'ûdü'l-merâkî şerhu Elfiyyeti'l-İrâkî fi'l-hadîs; eş-Şafâ' bi-tahrîri's-Şifâ'* (Kâdî İyâz'ın *eş-Şifâ'* adlı eserinin muhtasarıdır); *Takvîmü'l-esel fi tafzîli'l-leben 'ale'l-asele*; *Buğyetü'l-mübbeği fi (bi-) tebyîni mâ'nâ kavli'r-ravza yenbeği*; *Tahrîrüt-tafşîl fi ruvâtî'l-merâsîl*.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Cevzî, *el-Mevzû'ât* (nşr. Abdurrahman M. Osman) [baskı yeri yok] 1403/1983 (Dârü'l-fikr), II, 124-126; Sehâvî, *ed-Dav'u'l-lâmi'*, IX, 117-124; Süyûtî, *Nazmü'l-İkân* (nşr. Philip K. Hitti), Beyrut, ts. (el-Mektebetü'l-ilmîyye), s. 162; Nuaymî, *Dürü'l-Kur'an fi Dimaşk* (nşr. Selâhaddin el-Müneccid), Beyrut 1982, s. 3-6; a.mlf., *ed-Dâris fi târihi'l-medâris* (nşr. Ca'fer el-Hasenî), Kahire 1988, I, 7-8; *Keşfü'z-zunûn*, I, 132, 141, 156, 179, 239, 250, 365, 468, 492, 555, 921; II, 960, 1001, 1055, 1102, 1559-1560, 1566, 1889; Şevkânî, *el-Bedrü't-tâli'*, II, 245-246; Brockelmann, *GAL*, II, 120-121; *Suppl.*, II, 116; *İzâhu'l-meknûn*, I, 231; II, 68; *Hediyyetü'l-ârifîn*, II, 215-216; Zirikî, *el-A'lâm*, VII, 280; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mu'ellifîn*, XI, 237-238; *Dârü'l-kütübî'l-Misriyye, Fihristü'l-mahjûât I: Muştalahu'l-hadîs*, Kahire 1375/1956, s. 290; Selâhaddin el-Müneccid, *Mu'cemü'l-mu'errihi-ne'd-Dimaşkiyyîn*, Beyrut 1398/1978, s. 263-264; Kettânî, *er-Risâletü'l-müstetrafe* (Özbek), s. 128, 412; Sâlih Süleyman el-Haccî, "Kitâbü'l-Lafzi'l-mükerrerem bi-haşâ'îşî'n-nebi şallallâhü 'aleyhi ve sellem", *'Âlemü'l-kütüb*, I/3, Riyad 1980, s. 325-329; Erdinç Ahatî, "Hasâisü'n-nebi", *DİA*, XVI, 277, 279, 280.

İSMAİL HAKKI ÜNAL